

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента

Козак Людмили Василівни на дисертацію Удот Вікторії Федорівни
«Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з
родинами учасників бойових дій», подану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Взаємодія з родинами вихованців є важливим елементом професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку. В умовах соціально-політичних подій в Україні 2014-2021 років, а особливо в час воєнної агресії Російської Федерації проти України 2022 року, вихователі закладів дошкільної освіти зіткнулися з необхідністю взаємодіяти з категорією родин вихованців, члени яких безпосередньо беруть або брали участь у бойових діях.

У своїй життєдіяльності родина учасника бойових дій стикається з низкою соціальних, матеріальних, психологічних, педагогічних, медичних та інших проблем, які можуть негативно впливати на родину як виховну систему. В даних умовах особливої уваги потребують діти з таких родин. Оскільки процес формування професійних якостей майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти має відповідати потребам дітей та запитам суспільства, в ньому мають бути враховані особливості родин, зокрема родин учасників бойових дій, проблеми та специфіка їх життєдіяльності. Відтак, актуалізується завдання підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, здатних до взаємодії з родинами учасників бойових дій. Це зумовлює потребу в оновленні змісту, форм і методів їх підготовки, надання цьому процесу системності в практиці вищої школи.

Вищезазначені аргументи підтверджують актуальність обраної дисертанткою теми дослідження, яке виконане в межах наукової теми кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Волинського національного

університету імені Лесі Українки «Теорія та методика формування особистості в ранньому та дошкільному віці» (номер державної реєстрації 0120U104752).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання необхідного комплексу методів дослідження, відповідною і достатньою джерельною базою, а також практичним впровадженням дослідницьких результатів. В роботі чітко сформульовано об'єкт і предмет дослідження, які адекватні меті та завданням роботи. Структура роботи відображає послідовність розв'язання поставлених дисертанткою завдань на різних етапах дослідження.

Обізнаність авторки з працями вітчизняних дослідників, аналіз статистичних даних, нормативно-правових документів, навчальних планів підготовки здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта, робочих програм навчальних дисциплін, дозволив авторці переконатися в актуальності дослідження та сприяв доказовості висновків про ступінь розробленості проблеми у педагогічній теорії і практиці.

Сформована автором джерельна база відзначається різноманітністю і достатньою структурною повнотою. Вона включає 224 найменувань, із них 5 – іноземною мовою і дозволяє зробити висновок про відсутність в роботі академічного плагіату, зокрема некоректного цитування, запозичення фактів.

Вивчення рукопису дисертації Удот В. Ф. дають змогу констатувати про досягнення автором поставленої мети і вирішення завдань дослідження.

Найбільш важливими здобутками, що одержані Вікторією Федорівною особисто і які характеризують новизну її дисертації, є такі результати: авторкою вперше обґрунтовано та експериментально перевірено структурно-функційну модель підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД; виокремлено й теоретично окреслено зміст, форми та методи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД. Визначено компоненти (когнітивний, мотиваційний, інструментально-операційний,

діяльнісний); критерії сформованості компонентів – когнітивного: сформованість необхідних знань для ефективної взаємодії з родинами учасників бойових дій; мотиваційного: сформованість професійно важливих цінностей, інтересів й мотивів до професійної педагогічної діяльності під час взаємодії вихователя з РУБД; інструментально-операційного: сформованість професійних умінь здійснювати ефективну педагогічну взаємодію з родинами учасників бойових дій; діяльнісного: безпосереднє здійснення ефективної взаємодії з родинами учасників бойових дій у процесі педагогічної діяльності; показники підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з РУБД та рівні формування готовності (високий (творчий), оптимальний (достатній), середній (допустимий), низький (критичний)).

Структура дисертаційної роботи науково доцільна і композиційно чітка, три розділи дисертації пов'язані внутрішньою логікою й послідовністю викладу матеріалу. Наприкінці кожного розділу подано висновки, що відповідають тексту дисертації, а також загальні висновки, що цілком відтворюють результати проведеного дослідження. Додатки містять допоміжний матеріал, що надає повноти сприйняттю дисертації.

Загальний обсяг дисертації становить 329 сторінок (із них 211 – основного тексту), що відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Робота містить 11 таблиць і 16 рисунків в основному тексті роботи.

Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави стверджувати, що сформульовані в дисертації положення, висновки і рекомендації є теоретично обґрунтованими й експериментально підтвердженими.

У розділі I «Теоретичні засади підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій» розкрито сутність та зміст поняттєво-категоріального апарату дослідження; проаналізовано психолого-педагогічні основи взаємодії вихователя закладу дошкільної освіти з родинами учасників бойових дій; окреслено теоретичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів

закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій як педагогічної проблеми.

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави стверджувати, що Удот В. Ф. на основі теоретичного аналізу наукових праць, нормативно-правових документів, власного досвіду експериментальної роботи з родинами вихованців у ЗДО визначено дефініцію «*родина учасника бойових дій*», виокремлено найбільш значущі проблеми родин учасників бойових дій (соціальні, побутові, матеріальні (економічні), психологічні та проблеми зі здоров'ям), встановлено типи родин учасників бойових дій, які є найбільш уразливими щодо ефективної педагогічної взаємодії, запропоновано авторську класифікацію типів родин учасників бойових дій та схарактеризовано специфічні ознаки кожного типу, на які потрібно зважати вихователю у процесі співпраці з ними, розглянуто функції родини та проаналізовано можливість їх виконання родинами учасників бойових дій.

Аналітико-пошукова робота дозволила здобувачці уточнити й конкретизувати сутнісну характеристику базового поняття дослідження «*взаємодія вихователів з РУБД*», встановити специфіку роботи вихователя з родинами учасників бойових дій (необхідність врахування її складу, психологічного клімату, типових особливостей родинного виховання, індивідуальності батьків, рівня вихованості дітей, вивчення загальних педагогічних положень, які відрізняються від інших типів родин), визначити основні форми взаємодії вихователя з РУБД (бесіда, тренінг, рольові ігри, відвідування сімей (патронаж), консультації, практикум, перегляд фільмів та ін.) та основні методи взаємодії з РУБД (сталий зв'язок вихователя з РУБД, моніторинг РУБД, систематичне спостереження, залучення до взаємодії психолога, інформування (звітування) вихователем РУБД про психологічний стан дитини). Погоджуємося з авторкою в тому, що значний інтерес, у межах дослідження, викликає здійснення взаємодії родини та закладів дошкільної освіти за кордоном. Проаналізовані Вікторією Федорівною моделі взаємодії вихователів з батьками за кордоном дозволили визначити особливості

підходів до цієї проблеми, а саме: спрямованість взаємодії з батьками насамперед на вирішення проблем дитини; участь педагогів у психолого-педагогічній освіті батьків; вивчення умов виховання дитини в родині; залучення батьків до освітньої роботи дитячого садка.

Теоретичний і практичний аналіз досліджуваної проблеми дозволив запропонувати авторське визначення поняття *«підготовка майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД»*. Зокрема, на підставі узагальнення основних наукових понятійно-категоріальних властивостей досліджуваного явища підготовку майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД здобувачка визначає як цілеспрямований комплексний процес, що передбачає оволодіння майбутніми вихователями систематизованими знаннями, уміннями, професійно значущими якостями задля набуття практичного досвіду ефективної педагогічної взаємодії, метою якої є формування протягом професійної підготовки в закладах вищої освіти їхньої готовності до ефективної педагогічної взаємодії з родинами вихованців, члени якої є учасниками бойових дій.

Аналіз низки наукових праць дозволив авторці виділити структурні компоненти готовності майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД, охарактеризувати, найбільш суттєві для дослідження принципи (цілісності вивчення проблеми, комплексного використання методів, зв'язку теорії з практикою, об'єктивності, варіативності та диференціації, індивідуального та особистісно зорієнтованого підходу, системності). А також визначити, що зміст професійної підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з РУБД має бути спрямований на формування: професійної компетентності (педагогічної, когнітивної, соціальної, правової, психологічної, інформаційної, рефлексивної, творчої, комунікативної та ін.); готовності до реалізації системи функцій (діагностичної, дослідницької, виховної, конструкторсько-організаційної); еталонних якостей педагога, що включає феномен толерантності, здатність до емпатії, наявність рефлексії в педагогічній

діяльності, потребу в креативності, здатність до педагогічного проектування, критичний склад мислення, педагогічну мобільність та ін.

У розділі II «Організаційно-методичні основи підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій» обґрунтовано структуру та індикаторні показники готовності майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з родинами учасників бойових дій, визначено стан підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій, розроблено структурно-функційну модель професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій.

У процесі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури авторкою було уточнено і конкретизовано поняття *«готовність майбутнього вихователя до взаємодії з родинами учасників бойових дій»* як цілісне стійке особистісне утворення, що включає мотиви, методичні знання та професійні вміння здійснювати взаємодію з РУБД і передбачає сформованість комплексу взаємопов'язаних компонентів із показниками та є результатом професійної підготовки майбутніх фахівців. Варто зацентувати на тому, що опонентом схвально оцінюється виокремлення структурних компонентів готовності майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з родинами учасників бойових дій, а саме: когнітивний; мотиваційний; інструментально-операційний; діяльнісний. Погоджуємося з авторкою в тому, що означені компоненти необхідно розглядати у нерозривному зв'язку з критеріями та показниками готовності для успішної діагностики та визначення ефективних способів формування досліджуваного феномену в умовах закладу вищої освіти. На основі запропонованих компонентів, критеріїв та показників Удот В.Ф. виокремлено рівні сформованості готовності майбутніх вихователів до взаємодії з родинами учасників бойових дій (високий (творчий), оптимальний (достатній), середній (допустимий), низький (критичний)).

Позитивним є те, що Вікторією Федорівною унаочнено в таблицях компоненти, критерії, показники, рівні готовності майбутніх вихователів до

взаємодії з родинами учасників бойових дій і відповідні методики для визначення цих рівнів, що полегшує сприймання матеріалу дослідження.

Вивчення стану сформованості готовності майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД здійснювалося за допомогою інструментарію, який охоплював загальновідомі методики, модифікації окремих методик, а також авторську методику та авторські педагогічні ситуації.

Заслуговує схвалення розроблена і обґрунтована авторкою модель підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій, яка ілюструє наукову позицію дослідниці відносно того, що ефективність підготовки майбутніх вихователів залежить від чітко визначених цілей і очікуваних результатів, оптимального добору принципів, методологічних підходів, організаційно-педагогічних умов, змісту, форм, методів і засобів, чітко визначених критеріїв, показників і рівнів.

Запропонована авторська модель структурно охоплює чотири блоки: цільовий, методологічний, змістовий, процесуальний та результативний.

Поділяємо думку авторки про те, що підготовка майбутніх вихователів до взаємодії з родинами учасників бойових дій буде більш ефективною за таких організаційно-педагогічних умов: цілісність та системність професійної підготовки майбутніх фахівців, формування внутрішньої позитивної мотивації професійної готовності до взаємодії з РУБД, забезпечення науково-методичного супроводу професійної підготовки майбутніх вихователів до використання ефективних форм, методів, принципів педагогічної взаємодії з РУБД, залучення студентів до розв'язання проблемних педагогічних ситуацій, що дають змогу розвивати вміння та навички педагогічної взаємодії з РУБД, варіативність форм, методів та засобів підготовки майбутніх вихователів з урахуванням рівня знань студентів та їхніх потенційних запитів.

Особливо цінною в ній, на наш погляд, є те, що спроектована модель підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з родинами учасників бойових дій інтегрує цілі та зміст професійної діяльності майбутнього вихователя ЗДО, має прогностичну спрямованість, її результатом є

компетентний вихователь ЗДО, який буде обізнаний з особливостями, проблемами та потребами РУБД, буде володіти ефективними формами, методами, засобами педагогічної взаємодії, що допоможе йому підтримувати високий рівень компетентності протягом усієї професійної діяльності.

У розділі III «Дослідницько-експериментальна робота з підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій» експериментально перевірено ефективність структурно-функційної моделі, змісту, форм та методів підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій.

Позитивної оцінки заслуговує науково-методичний супровід підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій, а саме – введення до змісту дисциплін професійного циклу додаткових змістових компонентів (окремих тем), навчальний матеріал у яких відображає інформацію про сутність, механізми, технології педагогічної взаємодії та розроблений авторський вибіркового компонент «Взаємодія вихователя ЗДО з родинами учасників бойових дій». Вивчення освітніх компонентів спрямовувалося на формування у майбутніх вихователів ЗДО готовності до взаємодії з родинами учасників бойових дій.

Привертають увагу обрані автором для реалізації змісту різні види навчальних занять, а саме: лекції-візуалізації, лекції з текстовою опорою, лекції із заздалегідь запланованими помилками, семінарські заняття, семінар-конференції, практичні заняття у формі бесіди; виховні заходи – зустріч з учасниками бойових дій; методи здійснення навчально-пізнавальної діяльності (ділові/рольові ігри, проблемні педагогічні ситуації, навчальні диспути та дискусії, мозковий штурм, «пошук ідей», кейс-метод, портфоліо). Важливим є те, що у процесі професійної підготовки майбутні вихователі оволодівають зазначеними формами й методами і зможуть доцільно застосовувати їх у процесі розв'язання професійних завдань.

Заслуговує на увагу логіка процесу формування готовності майбутніх вихователів взаємодіяти з РУБД, що передбачала рух від засвоєння теоретичних знань про основи педагогічної взаємодії, особливості роботи вихователя в умовах її варіативності до особистісного опанування необхідними діями і навичками цієї діяльності. Авторка умовно виділила такі етапи: адаптаційно-організаційний, проблемно-пошуковий, дослідницький.

У процесі формувального експерименту відбувалася перевірка ефективності розробленої структурно-функційної моделі підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з родинами учасників бойових дій. Порівняльний аналіз кількісних показників готовності майбутніх вихователів на початку і наприкінці експериментальної роботи засвідчив ефективність розробленої структурно-функційної моделі, оскільки рівень сформованості кожного усередненого показника критеріїв (когнітивний, мотиваційний, інструментально-операційний, діяльнісний) в ЕГ, порівняно з КГ, набув позитивної динаміки.

Про результативність проведеної здобувачкою роботи свідчать 3 довідки із закладів вищої освіти, використання статистичних методів дослідження (λ -критерій Колмогорова-Смирнова), що забезпечують достовірність і надійність результатів дисертації.

Загальні висновки чітко скорельовані зі змістом сформульованих у вступі завдань і є достатньо обґрунтованими.

Виклад матеріалу в запропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер та прикладне значення.

Повнота викладу результатів дисертаційної роботи та наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи висвітлено загалом у 20 наукових публікаціях (18 – одноосібні), серед яких: 9 статей – у наукових фахових виданнях України. Результати дослідження пройшли належну апробацію: вони обговорювалися і одержали позитивну

оцінку на 8 міжнародних і 7 всеукраїнських науково-практичних конференціях та 1 навчально-методичному семінарі.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи значення результатів дослідження Удот В. Ф., вважаємо за доцільне зазначити окремі дискусійні положення роботи, зауваження та побажання:

1. Заслуговує на увагу здійснений дисертанткою аналіз наукових праць, статистичних даних по Україні про кількість учасників бойових дій та найбільш гострі проблеми, з якими зустрічаються вони та їх родини. Водночас вважаємо, що актуальність дисертаційної роботи значно підсилило б проведення та представлення результатів опитування вихователів, директорів закладів дошкільної освіти тих міст і регіонів, у межах яких проводилось експериментальне дослідження, зокрема, щодо кількості вихованців із родин учасників бойових дій, особливостей та проблем взаємодії з такими родинами.

2. Досліджуючи психолого-педагогічні основи взаємодії вихователів закладів дошкільної освіти з родинами учасників бойових дій, Вікторія Федорівна виокремлює найвагоміші для дослідження форми та методи взаємодії з батьками. На нашу думку, варто було б проаналізувати форми співпраці з родинами вихованців засобами ІКТ. Дистанційна форма взаємодії з дітьми та їх родинами набула важливого значення в умовах пандемії, тривалого карантину та особливо в час воєнної агресії Російської Федерації проти України. Сьогодні широко використовують електронні платформи Zoom, GoogleMeet та ін. Найпоширенішою практикою онлайн взаємодії з батьками стало створення в соціальних мережах Telegram і Viber закритих та відкритих груп, що дозволяє обговорювати проблемні питання, обмінюватись інформацією, отримувати рекомендації, підтримувати один одного.

3. На наш погляд, дещо розпорошена по змісту дисертації структура готовності майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з родинами учасників бойових дій, зокрема, компоненти готовності майбутніх вихователів частково

описуються у підрозділі 1.3., а критерії, показники та рівні готовності подані у підрозділі 2.1.

4. Презентуючи цільовий блок структурно-функційної моделі професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій варто було б обґрунтувати ефективність визначених принципів підготовки майбутніх вихователів, зокрема: генетичної зумовленості, цільової детермінації, гармонізації, кваліметричної обґрунтованості (стор.137). Доцільність інших, зазначених авторкою принципів, розглянуто на стор. 84-86 дисертації.

5. У підрозділі 3.1. авторка на основі аналізу навчального плану першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня спеціальності 012 «Дошкільна освіта» Волинського національного університету імені Лесі Українки констатує відсутність професійно орієнтованої дисципліни, яка допоможе підготувати студентів до взаємодії з РУБД (стор.155). Проте залишає поза увагою навчальні плани та програми закладів вищої освіти, студенти яких були залучені до проведення експерименту, а саме: Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Рівненського державного гуманітарного університету.

6. У дослідженні доцільним видається внесення змін у зміст освітніх компонентів професійного і вибіркового циклів для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта», матеріал яких відображає інформацію про сутність, механізми, технології педагогічної взаємодії (стор. 155, 158-162, 305). Водночас, потребують уточнення зміни у змісті освітніх компонентів для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Дошкільна освіта» (стор.155).

7. Робота написана з дотриманням вимог наукового стилю, втім містить окремі технічні та стилістичні неузгодженості (стор. 110, 158, 161, 165, 171, 172, 174, 183, 189).

Висловлені зауваження і пропозиції суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження та не зменшують вагомості внеску В. Ф. Удот у професійну освіту.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Підсумовуючи викладені думки та зауваження, можна зробити висновок, що дисертація Удот В. Ф. «Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій» є завершеним і самостійно виконаним дослідженням, результати якого мають вагоме теоретичне і практичне значення для розвитку педагогічної науки.

Актуальність теми, наукова новизна, спосіб вирішення поставлених завдань, теоретичне та практичне підґрунтя, обґрунтованість одержаних результатів відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Удот Вікторія Федорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

Людмила КОЗАК

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Козак Л. ЗАСВІДЧУЮ
[Handwritten signature]
[Handwritten signature]